

Ігор Власюк
(м. Житомир)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЗАМОЖНИХ СЕЛЯН ВОЛИНИ У 20-Х РОКАХ ХХ СТ.

Дослідження соціально-економічного та політичного становища заможних селян в Україні у період нової економічної політики 1920-х рр. залишається важливою проблемою в історичній та економічній науці сьогодні. Зокрема, важливо виділити праці В. М. Лазуренка [1–4], О. І. Ганжі [5], В. Калініченка [6] та інших дослідників. Названа проблема, незважаючи на окремі її аспекти, розглянуті у працях радянських дослідників з аграрної історії радянської Волині (зокрема, Л. Г. Ільчука [7]), не була об'єктом спеціального дослідження.

У перші роки радянської влади на Волині кількість заможних господарств зменшилася у 4–6 разів порівняно із дореволюційним періодом [7, с. 122]. Нова політика та аграрні закони сприяли перерозподілу землі в інтересах селянської бідноти; відбувалися погроми поміщицьких маєтків.

Перші післявоєнні роки були спрямовані на відновлення системи землеустрою та його реорганізацію на нових засадах, враховуючи інтереси та цілі правлячої партії і бідної частини селянства. У 1922 році, за інформацією, наведеною у звіті Житомирської окружної земельної управи, у 695 господарств заможних селян було відібрано надлишків у 4763 дес. землі. При цьому у 136 поселеннях це здійснили комітети незаможних селян, а у 6 – земельні органи. У I–II кварталі 1923/24 господарського року, окружні земельні судові комісії Житомирської, Коростенської та Шепетівської округ розглянули 8656 справ щодо вилучення надлишків землі у заможних селян та 982 інші справи по земельних спорах [8, арк. 21, 93].

Кампанія по розкуркуленню мала «вищою мірою ударний, серйозний, державний характер, як з політичного, так і з економічного боку». Остаточо розкуркулення селян мало бути завершено до 15 лютого 1924 року, згідно рішення центральних земельних органів. Лише з вересня 1923 до вказаного терміну у губернії планувалося охопити 11 районів відбиранням надлишків землі у заможних (806 населених пунктів). Тоді було подано відповідно 2775 заяв від місцевих комітетів незаможних селян (найбільше – в Овруцькому районі (475), найменше – у Володарському (185)). Коростенська окружна земельна судова земельна комісія повідомляла про 2286 дес. відібраної землі за 1923/24 рік (було розглянуто 499 справ, задоволено 351, відмовлено – 148). За даними Житомирської окружної судової земельної комісії, за період від 11 вересня 1923 р. до 15 квітня 1924 р., було розглянуто 1863 такі справи, за якими було відібрано у заможних 8735,5 дес. земельних надлишків, залишено за нормами землекористування у них – 19042,5 дес. Були випадки неправильного відбирання надлишків землі, про що, зокрема, свідчить у 1924 р. скарга 33 заможних селян с. Троковичів Житомирської округи до губернського земельного управління [9, арк. 37, 44, 111–116].

Як показують сучасні дослідження, критерії заможності селянських господарств у 1920-х роках визначаються неоднаково, з урахуванням певних майнових чинників; виділяють окремі групи від вищесередніх до найбільш заможних (сильних). На думку В. М. Лазуренка, можна виділити такі критерії заможних селянських господарств: накопичення в результаті активної господарської діяльності значних грошових капіталів і сплата податків з прибутку; добра забезпеченість господарства чоловічими робочими руками; використання у власному господарстві сторонньої робочої сили (посезонної, або постійної); наявність надлишків зернової та іншої сільгосппродукції; наявність достатньої кількості земельних угідь (від 6 га і більше); переважання грошової плати над натуральною за оренду землі; наявність у господарстві робочої худоби (від 3-х голів і більше); використання сільськогосподарської техніки; вкладання грошових коштів в купівлю племінних порід худоби; здача в

оренду іншим групам селянства робочої худоби та сільгоспреманенту, кредитування тощо [1, с. 15; 2].

До заможної групи у I районі Волинської округи (із чорноземними ґрунтами та темними суглинками; Іванківський район, південна частина Троянівського та Романівського) було віднесено у 1927 р.: 1) селянські господарства, що мали у своєму складі 1–2 їдців при забезпеченні в 6 дес. і більше усіх земель, мали 1 коня або 2 волів і не менш, ніж 1 шт. великої рогатої худоби; 2) відповідно 3–4 їдців, 8 дес. землі і більше, таку ж кількість худоби; 3) понад 4-х їдців, 8 дес. землі (+ 0,8 дес. на кожного їдця, якщо їх більше 4-х), таку ж кількість худоби.

У II районі (із чорноземними ґрунтами та темними суглинками; Володарський, Черняхівський, Пулинський, Ярунський, Потієвський, Новоград-Волинський райони): 1) селянські господарства, що мали у своєму складі 1–2 їдців при забезпеченні в 6 дес. і більше усіх земель, мали 1 коня або 2 волів і не менш, ніж 2 шт. великої рогатої худоби; 2) відповідно 3–4 їдців, 8 дес. землі і більше, таку ж кількість худоби; 3) понад 4-х їдців, 8 дес. землі (+ 1 дес. на кожного їдця, якщо їх більше 4-х), таку ж кількість худоби.

У III районі (із піскуватими ґрунтами; Мархлевський, Баранівський, Коростишівський, Радомишльський та частини інших окремих районів): 1) селянські господарства, що мали у своєму складі 1–2 їдців при забезпеченні в 7,5 дес. і більше усіх земель, мали 1 коня або 2 волів і не менш, ніж 2–3 шт. великої рогатої худоби; 2) відповідно 3–4 їдців, 9 дес. землі і більше, таку ж кількість худоби; 3) понад 4-х їдців, 9 дес. землі (+ 1,5 дес. на кожного їдця, якщо їх більше 4-х), таку ж кількість худоби [11, арк. 15]. На основі наведених даних можна зробити висновок, що до заможної групи селян у різних районах округи було віднесено селянські господарства із 6 і більше дес. землі, окремі категорії яких могли б розглядатися як вищесередні.

Статистика класової диференціації села пізніше проводилася методами бюджетних обстежень та динамічних переписів (через 3–5 років), однак, констатовалася недосконалість та складність її. Ознаками заможних

господарств, згідно відомостей Волинського окружного статистичного бюро (1928), вважалися: значний розмір засівів господарства; забезпечення господарства робочою та продуктивною худобою, а також реманентом; наявність нехліборобських прибутків та прибутків нетрудового характеру [12, арк. 59, 114].

За архівними джерелами, зокрема, даними Волинського губернського комітету незаможних селян, станом на 1 січня 1925 р., кількість найбільш заможних селянських господарств в трьох округах губернії складала 8,6% (153731) від загальної їх кількості; середняцьких – майже 50% (892375), бідняцьких – 41,4% (741226) [10, арк. 50]. За окремими дослідженнями також виявляється тенденція, що заможні господарства селян складали у Волинській губернії на середину 1920-х років близько 8% усіх селянських господарств; зокрема, за наслідками анкетування селянських господарств при заводських районів Волинської губернії, наприклад, у с. Швайківці Троянівського району Житомирської округи виділено 100 бідняцьких господарств, 289 середняцьких та 30 заможних [4]. Важливо відмітити той факт, що названі 8,6% найбільш заможних селянських господарств, які мали від 9 дес. землі і більше, на 1925 рік володіли 514935 дес. землі (для порівняння: 41,4% незаможних (члени КНС) – 358663 дес., 50% середняків – 1024995 дес.). Кількість робочої худоби складала у заможних – 74063 голів, у бідних – 63974, середняків – 195383 [10, арк. 49]. Отже, ці статистичні дані вказують на питому вагу та економічний вплив заможних селян Волині.

Як показує статистика, з 1924 по 1925 рр. кількість заможних селянських господарств (від вищесередніх до сильних), зокрема, у Волинській окрузі значно скоротилася: група з 6–8 дес. землі – з 3986 господарств до 3125, з 8–9 дес. – з 689 до 612, з 9–10 дес. – з 513 до 404, з 10–12 дес. – з 562 до 358 тощо [13, арк. 53]. Це пояснювалося, зокрема, збільшенням кількості селянського населення у названі роки і подальшим дробленням селянських господарств. До того ж слід додати, що статистика збирання зернових культур у різних групах

селянського населення за 1925–1927 рр. вказує на невелике зменшення їхнього обсягу, як у бідної частини селян, так і заможної, саме з названих причин [4].

Для проведення робіт із землеустрою, за постановою Волинського губкому, державні кредити надавалися лише для бажаної колективної форми землекористування, а не для створення хуторів та відрубів, за які агітували заможні, вбачаючи в них доцільну форму землекористування [14, арк. 130]. Необхідно зазначити, що 40% площі при землевпорядних роботах кредитувалося у вигляді безповоротної позики, 25% – у вигляді довготермінового кредиту, 15% підлягали оплаті негайно перед проведенням робіт. У 1927 р. земвідділ Волинської окружної планової комісії передбачав для заможних прошарків селян надання при землевпорядкуванні 50% безповоротної позики та 50% довгострокової; для середняків – відповідно 75% та 25%; для бідної частини – 100% безповоротної позики. При цьому планувалося охопити землевпорядними роботами 10–15% земельної площі і 15% господарств заможних селян, відповідно 10–15% та 20% середняків, 20% та 35% бідних селян. Однак, заможна частина села повинна була оплатити одразу ж 15% від вартості землевпорядних робіт перед їхнім проведенням; в іншому випадку земельні органи вимагали передати негайно неплатників до суду. Таким чином, у цьому питанні, як і в багатьох інших, підтримка надавалася бідній та середній частині волинського селянства, що, безперечно, відповідало їх потребам і головним політичним засадам правлячої влади. Заможна частина у селах, як свідчать окремі документи, вживала заходів щодо гальмування внесення коштів готівкою для зриву землевпорядних робіт [11, арк. 51, 58, 12].

Заможні селяни радянської Волині у другій половині 1920-х років мали три джерела для грошового приросту: 1) реалізація своїх фондів; 2) кон'юнктурний надприбуток на приватному ринку; 3) переоплати нижчих груп селянства у внутрішньому сільському обігу [15, арк. 37].

Оподаткування середняків та заможних селян радянською владою мало такі тенденції: наприклад, у 1926/27 році воно збільшилося на 35% для перших

і 93% для других. Тоді ж, як зазначає О. І. Ганжа, ставка податку з члена бідняцького господарства знизилась до 22 копійок, з члена середняцького господарства практично не змінилась, а “куркульське” господарство змушено було платити по 15,42 крб. з душі [5, с. 62, 66]. Загалом в Україні, у 1927 р. було 4% найбільш заможних селян, однак, за даними В. М. Лазуренка, вони виплатили третину від загальної суми сільськогосподарського податку. Жорсткий податковий тиск на них призвів до зменшення використання ними робочої сили у своїх господарствах та скорочення площ засіву, ліквідації або вимушеного приховування частини своїх засобів виробництва [1, с. 17–18].

Заможні селянські господарства на Волині у 1925/26 році сплачували сільгосподатку пересічно 30 крб., у 1926/27 році – 45 крб. (із сторонніми заробітками та в окремих галузях сільського господарства (хміль) – 71 крб.). Незаможні ж селяни сплачували у тих же роках – відповідно 3 та 2 крб. (без сторонніх заробітків) [16, с. 2]. У цьому радянська влада вбачала прогресивне податкове обкладення для бідної та багатой частини селянства, можливість останніх сплатити його.

Газета «Радянська Волинь» у багатьох своїх номерах за 1925–1927 рр. повідомляла про приховування різними шляхами, хитрощами заможними селянами округи свого майна для зменшення податку. Наприклад, у 1927 р. повідомлялося про «глитаїв» с. Березівки Володарського району (Толочко Олександр мав 35 дес. землі, які поділив на дві частини, записавши другу на дитину 10 років); с. Гацьківки того ж району (селянин Кирило Шубін платив за 7 дес. землі (маючи насправді 15 дес.), за 2 корови (5), за 1 коня (3), за 1 свиню (5); син його працював секретарем сільської ради. У тому ж селі інспекція виявила до 500 дес. прихованої землі. Заможник Юхим Тимощук із с. Андріївки Черняхівського району приховав при складанні податкових списків 2 корови, 3 овечки та багато хмелю. У Яруньському районі за несплату податку було оштрафовано на різну суму (від 25 до 100 крб.) окремих селян с. Красилівки. Заможні селяни неохоче, негативно сприймали податок, затримували часто його виплату. До того ж вони намагалися в органах влади, різних сільських

товариствах здійснювати свій вплив, нав'язувати свою волю, інтереси, всупереч інтересам бідних селян та середняків [17, с. 3; 18, с. 2; 19, с. 5].

Дослідження періоду столипінської реформи показують, що і в ті роки відносини між селянами були часто напруженими, досить складними в умовах подальшої диференціації їхніх господарств; збільшилася кількість підпал заможних бідними [20].

Волинський окружний комітет партії в лютому 1928 року повідомляв ЦК КП(б)У про те, що у 1927 році куркулі їздили в окремі села і відкрито агітували селян, щоб не вносити самообкладання. Заможні селяни також чинили опір проведенню землевпорядних робіт, ліквідації хутірської системи землекористування, виступали за передачу землі селянам у приватну власність. Наводяться випадки, коли заможні селяни організовували вбивства сільських активістів КНС, підпали їх майна, проводили відкриту ворожу агітацію проти радянської влади, спотворювали значення певних заходів у сільському господарстві у свідомості бідної частини селянства (наприклад, організація машинно-тракторних товариств, хлібозаготівлі) [7, с. 141–142].

У відомостях про наслідки перевірки соціального складу сільських КНС у Мархлевському районі за 1927/28 рік відмічено випадки захисту «куркулів» з боку незаможних селян, використання техніки у машинних товариствах у першу чергу заможними селянами. Окремі сільські ради (наприклад, Тартачківська) вирішували земельні питання в інтересах заможних. Необхідно також звернути увагу, що заможні потрапляли до складу КНС. Так, інформація у звітах Волинського окружного КНС за той же рік засвідчує процес вилучення зі складу комнезамів членів, які були чужими, байдужими до їхньої діяльності, або різними шляхами сприяли реалізації лише своїх інтересів: з 63 перевірених сільських організацій КНС було вилучено 628 членів (у т. ч. 59 заможних селян, 251 середняк, 290 бідняків) [21, арк. 197, 252].

Важливим є питання про застосування оренди землі в українському селі у добу непу (у т. ч. на Волині). Як показують сучасні дослідження, радянська влада в роки непу обмежувала умови оренди землі, застосування найманої

праці для заможних селян. Хоча вони становили невелику частину від загальної кількості орендарів, однак в їх руках на території УРСР зосереджувалась майже третина (30,5%) усього орендного земельного фонду. При цьому дані обстеження селянських господарств 1924 року свідчать про небажання половини селянських господарств легалізувати оренду [5, с. 43, 44]. За дослідженнями В. Калініченка, оренда землі була більш розвиненою у заможних багатопосівних господарствах, однак збільшувалася до 1928 року в усіх посівних групах. При цьому заможні самі здавали тоді в оренду лише 1% землі, бідняцькі ж господарства – 56,4 %, середняцькі – 42,6 %; переважала однорічна оренда (на Поліссі – у 72,3% випадків), грошова форма оренди застосовувалася у заможних селян [6, с. 35–39]. До заможних селян йшли на Волині на заробітки. Селянські господарства Полісся та Правобережжя були найбільш забезпеченими робочою силою [3]. Якщо до подій 1917 року волинське бідне селянство брало землю в оренду у заможного, то в роки непу переважно біднота сама здавала землю в оренду. Щодо заможних, то вони намагалися розвивати власні господарства своїми внутрішніми силами, своєю сім'єю [22, с. 3].

Якщо у 1925 та 1927 роках радянська влада своїми відповідними постановами дозволила оренду землі на 12 років, то вже у травні 1928 р. було прийнято доповнення до Земельного кодексу УСРР, згідно з яким заборонялася оренда землі господарствами, віднесеними до куркульських. Як об'єктивно зазначає В. Калініченко: "...цей зловісний ярлик партійно-державні можновладці чіпляли на будь-яке біль-менш заможне селянське господарство" [6, с. 30].

Заможні селяни входили до складу різних товариств. Так, у 1926 р. на Волині було 28 хмелярських товариств, що нараховували 5 тис. членів. Серед них бідні селяни склали 38,5%, середняки – 56,5%, заможні – 4,8% [23, арк. 19]. Однак, ця цифра могла бути неточною, враховуючи те, що останні намагалися приховувати свої прибутки та ін. Також необхідно звернути увагу

на те, що заможні неохоче вступали до таких товариств, віддаючи перевагу індивідуальним формам ведення своїх господарств.

У 1927–1928 рр. в УРСР нараховувалося понад 7,5 тис. активно працюючих прокатних, зерноочисних та інших пунктів, організованих селянами на кооперативних засадах. В. Є. Паскаленко у своїй праці звертає увагу на те, що українська сільськогосподарська кооперація орієнтувалася на економічно міцні селянські господарства. Радянська влада намагалася поставити під свій контроль кооперативні організації, витіснити або обмежити роль та участь у ньому заможних верств селянства. На думку цього дослідника, влада, вбачаючи у цій категорії селянства свого опонента, всіляко обмежувала його господарську ініціативу, перешкоджала зміцненню їхніх господарств, нав'язувала йому вступ до інтегральних кооперативних товариств, що не відповідали інтересам заможних [24, с. 14–15]. З іншого боку, зазначимо, що радянська влада допомагала бідній частині селянства організовувати, наприклад, машинно-тракторні товариства, для того, щоб виплутатися із свого складного становища, а також позбутися залежності від заможних селян у цьому питанні. При цьому бідним селянам та середнякам надавався відповідний кредит від 2 до 8 років (вони не могли одразу сплатити необхідні 61 крб. для закупівлі машин у товариствах). Так, на 1927/28 рік передбачалося виділення на цю потребу для Волинської округи 500 тис. крб. [25, с. 4].

Необхідно також звернути увагу на те, що стан розвитку сільськогосподарської кооперації на Волині, згідно газетних публікацій, був часто незадовільним. Найбільш серйозними проблемами називалися: пасивність селян-членів сільськогосподарських кооперативів, зловживання з боку продавців кооперативних крамниць щодо встановлення нижчих цін, ніж у приватників, недбалість керівництва у цьому питанні; обмін селянам товарів за сільські продукти; встановлення справедливої ціни за продаж селянами зернових культур (про це теж мали дбати кооперативи) [26, с. 3].

З початком колективізації на Волині, згідно п'ятирічного плану розвитку промисловості, сільського господарства та інших галузей економіки округи

(1929), планувалося інтенсивне стягування хутірських господарств (де був великий відсоток заможних селян) у поселення із суспільними багатопільними сівозмінами: у 1928/29 р. – 1727 господарств, у 1929/30 р. – 3507 господарств тощо [27, арк. 15]. Вже у вересні 1930 року, наприклад, в Славутському районі Шепетівської округи у 16 колгоспів було об'єднано 823 господарства (12,7%), куркулів залишилося 0,5%. Дослідник А. Матвеев зазначає, що під "розкуркуленням" велась не тільки боротьба із заможниками, але і тими, хто не приймав нових порядків; куркулями нерідко ставали колись вбогі селяни, що зуміли в роки нової економічної політики розбагатіти, завдяки напруженій праці. Такі селянські господарства мали 10–15 акрів землі, кілька коней, корів та овець, а усе їх майно не перевищувало 800 доларів США (в сучасних цінах) [28].

У звіті про розвиток народного господарства за 1932 р. у Житомирській міській Раді робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, зокрема зазначалося, що у 1928/29 рр., в умовах початку колективізації, заможні селяни виступали проти цієї політики, намагалися здійснити економічний вплив на середняків, розкласти сільський апарат влади, а також застосовували пожежі й терор. Вони боялися індивідуального оподаткування, скритно орендували землю, приховували застосування найманої праці, здійснювали фіктивний поділ своїх господарств. Переважно «куркульство» було постачальником сільгосппродуктів на приватний ринок. Воно розвинуло велику посередницьку діяльність. Щоб запобігти політичним та економічним репресіям такі селяни посилено збували худобу усілякими способами, ховали і збували складні машини, «прибіднялися, щоб сховатися у масі середняків». Було відмічено також зміну свідомості заможних селян у бік споживацьких настроїв [15, арк. 19, 37].

Таким чином, політика радянської влади в роки нової економічної політики була спрямована насамперед на забезпечення потреб бідних, малоземельних селян та економічні методи обмеження ролі і впливу на селі заможних селян. Це знаходило свій прояв через відбирання в останніх

надлишків землі понад встановлену трудову норму, умови оплати землевпорядних робіт, податки тощо. Політика радянської влади щодо заможного селянства на Волині, як і загалом в УРСР, була складною та суперечливою. З одного боку, згідно архівних джерел, можна простежити бажання влади більшовиків захистити та підтримати інтереси бідного селянства, створити для цього поступово усі необхідні організаційні, податкові умови, підтримати його через створення комнезамів. З іншого боку, політика обмеження діяльності заможних селянських господарств, незважаючи на встановлені економічні критерії та норми розподілу землі, мала переважно політичний характер (за звітами та постановами місцевої влади). У цьому можна побачити і певну некомпетентність представників влади як у центрі, так і на місцях, невміння знайти формулу гнучкої співпраці з різними верствами селянства (незважаючи на спроби такого пошуку, який мав би поєднати інтереси держави та селянства як переважаючої категорії населення). Однак, враховуючи соціальні та економічні відмінності інтересів бідних, середняків та заможних селян, необхідно також констатувати, що зробити це в умовах внутрішньої та зовнішньополітичної ситуації 1920-х років в СРСР було досить складно. Заможне селянство чинило опір обмежувальній та репресивній політиці влади: від приховування своїх прибутків, заможності до різних форм агітації та виступів проти радянської влади.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лазуренко В.М. Заможне селянство України в умовах непу: Автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 – історія України / В. М. Лазуренко / Донецький національний університет. – Донецьк, 2001. – 23 с.
2. Лазуренко В. М. Проблема селянської заможності доби НЕПу: сучасне бачення / В. М. Лазуренко // Слов'янський вісник: зб. наук. пр. / Рівнен. ін-т слов'янознавства, Київ. славіст. ун-т; наук. ред.: С. С. Троян. – Рівне: РІС КСУ, 2000. Вип. 12. – 2011. – С. 106–109 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ст.: <http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc.../st22.pdf>.

3. Лазуренко В.М. Оренда землі і наймана праця в українському селі в роки НЕПу / В. М. Лазуренко // "Гілея: науковий вісник": Збірник наукових праць. – К., 2012. – Вип. 59 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ст.: http://www.nbu.gov.ua/portal/.../119_doc.pdf.
4. Лазуренко В.М. Економічний стан та питома вага селянських господарств України фермерського типу в роки НЕПу // "Гілея: науковий вісник": Збірник наукових праць. – К., 2012. – Вип. 58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ст.: http://www.nbu.gov.ua/portal.../18_doc.pdf.
5. Ганжа О. І. Українське село в період становлення тоталітарного режиму (1917–1927 рр.). – К.: Вид-во НАН України, 2000. – 208 с.
6. Калініченко В. Оренда землі в українському селі в роки непу / В. Калініченко // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 16 (2). – С. 27–43.
7. Ільчук Л. Г. Соціалістичні перетворення у сільському господарстві Житомирщини (1920–1930 рр.) // Наукові записки Житомирського державного педагогічного інституту ім. І. Франка. Т. VI. Серія суспільних наук. – Житомир, 1957. – С. 121–157.
8. Державний архів Житомирської області (Держархів Житомирської обл.), ф. р. 1111, оп. 1, спр. 1088.
9. Держархів Житомирської обл., ф. р. 1111, оп. 1, спр. 1166.
10. Держархів Житомирської обл., ф. р. 12, оп. 1, спр. 60.
11. Держархів Житомирської обл., ф. р. 308, оп. 1, спр. 61.
12. Держархів Житомирської обл., ф. р. 277, оп. 1, спр. 179.
13. Держархів Житомирської обл., ф. р. 308, оп. 1, спр. 28.
14. Держархів Житомирської обл., ф. р. 1111, оп. 1, спр. 990.
15. Держархів Житомирської обл., ф. р. 280, оп. 1, спр. 459.
16. Радянська Волинь. – №95 (1549). – 13 серпня 1927 р.
17. Радянська Волинь. – №79 (1533). – 7 липня 1927 р.
18. Радянська Волинь. – №88 (1542). – 28 липня 1927 р.
19. Радянська Волинь. – №86 (1540). – 23 липня 1927 р.

20. Кудь В. А. Крестьянское движение в Волынской губернии в период между двумя революциями (июнь 1907 – февраль 1917): Автореф. дис. . . . канд. ист. наук: 07. 00. 02 / Львовский гос. ун-т им. Ивана Франко. – Львов, 1974. – 25 с.; Лось Ф. Є., Михайлюк О.Г. Класова боротьба в українському селі. 1907–1914. – К.: Наук. думка, 1976. – 284 с.
21. Держархів Житомирської обл., ф. р. 272, оп. 1, спр. 160.
22. Радянська Волинь. – №133 (1587). – 12 листопада 1927 р.
23. Держархів Житомирської обл., ф. р. 326, оп. 1, спр. 67.
24. Паскаленко В. Є. Заможне селянство в сільськогосподарській кооперації України (1921–1929 рр.): соціально-економічний аспект: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / В. Є. Паскаленко; Черкас. нац. ун-т ім. Б.Хмельницького. – Черкаси, 2006. – 20 с.
25. Радянська Волинь. – №132 (1586). – 10 листопада 1927 р.
26. Радянська Волинь. – №96 (1550). – 17 серпня 1927 р.
27. Держархів Житомирської обл., ф. р. 308, оп. 1, спр. 44.
28. Матвеев А. Репресивна політика щодо заможного селянства на Славутчині // Славута і Славутчина : минуле і сучасне. – Славута, 2003. – С. 62 – 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ст.: <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Csi/Local/Slavuta.html>.

У статті аналізуються соціально-економічні аспекти розвитку заможних селянських господарств радянської Волині, проблеми їхнього землеустрою, оподаткування, застосування ними оренди землі, опір обмежувальній політиці радянської влади.

Ключові слова: радянська Волинь, заможні селяни, землеустрій, нова економічна політика, сільськогосподарський податок, оренда землі.

Социально-экономическое положение зажиточных крестьян Волыни в 20-х гг. XX в.

В статье анализируются социально-экономические аспекты развития зажиточных крестьянских хозяйств советской Волыни, проблемы их землеустройства, налогообложения, применения ими аренды земли, сопротивление ограничительной политике советской власти.

Ключевые слова: советская Волинь, зажиточные крестьяне, землеустройство, новая экономическая политика, сельскохозяйственный налог, аренда земли.

Socio-economic position of the rich peasants of Volyn in 20th of XX age

The socio-economic aspects of the development of the rich peasants economies in soviet Volyn, the problem of their organization of the use of land, taxation, lease of earth, resistance to the restrictive policy of soviet power are analysed in the article.

Keywords: soviet Volyn, the rich peasants, organization of the use of land, new economic policy, agricultural tax, lease of earth.

The amount of of the rich peasants economies diminished comparatively with a pre-revolution period. In the first half of 1920th for the rich peasants a lot of surpluses of earth were selected. The criteria of prosperity of economies of peasants are determined differently, taking into account the certain factors of properties; select separate groups. An amount of the most of the rich peasants of province in 1925 was 8,6% of the common their amount.

The rich peasants did not wish to pay organization of the use of land.

They made a small percent among the leaseholders of earth, however owned the considerable landed fund, plenty of draught animals. They were included in different co-operative societies, tried to carry out the economic influencing.

The policy of soviet power in the years of new economic policy was directed above all things on providing of necessities of poor, having insufficient land peasants and economic methods of the limitation of the role and influencing on the mud flow of rich peasants.

It found the display through taking away at the last surpluses of earth over the set labour norm, terms of payment of the organization of the use of land, taxes and others like that. The policy of the soviet power was difficult and contradictory. It is possible to trace the desire of power of bolshevists to protect and support interests of poor peasantry, support him through creation of the committees. The policy of the limitation of activity of the rich peasants economies had mainly political character. The soviet power did not want to find the lack of ability formula of the collaboration with the different layers of peasantry. However, taking into account the social and economic differences of the interests of the poor and rich peasants, it is necessary also to establish, that do it in the conditions of internal and foreign-policy situation of 1920th in USSR it was enough difficultly.

The rich peasantry offered resistance the restrictive and repressive policy of power: the concealment of the incomes, prosperity, the different forms of the agitation and arguing against soviet power.